

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ-TESTÜLET.

FELELŐS SZERKESZTŐ: Hegedüs István.

Rovatvezetők: DR. BARTÓK ISTVÁN, DR. FERENCZI ZOLTÁN, RIEGER JIMRE.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ívnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr.

Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 krral számíttatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakása bel-farkasutca 15. szám); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútca, 7. sz. a.) küldendők.

A pünkösdi gyűlés.

Szép napon, a nagy eszmék véghezviteléhez szükséges szent lelkesedés emlékünnepegybe gyűl egybe a végrehajtó bizottság oly fontos ügyek elintézése végett, melyek népoktatás ügyünk fejlődésében nevezetes mozzanatot képezhetnek. A végrehajtó bizottság hathatósan fel is szólítja a vidéki egyleteket, hogy küldötteik által képviseltessék nézeteiket a felforgó fontos ügyekben.

Legelső mindannyit fontosságban tulszárnyaló kérdés: a szövetség kérdése. A lelkes Rill hatalmas cikkben teszi fel a „lét és nem lét” kérdését: szabad szövetség vagy regulatív-tanító egyesület? Szabad mozgás vagy megkötött menet? Az állam központi hatalmának alávetett és a felekezeti hatóságok önkényének kiszolgáltatott egyletek országos gyűlése vagy szabadon szövetségzett egyletek szabadelvű alapon választott alkotmányozó testülete?

Hivatkozik arra, hogy az ugyancsak pünkösdi hetében Karlsruhében egybegyűlendő német tanító gyűlésen is fölvetették a tanítók szabad szövetségzési jogának kérdése és kifejezi teljes bizalmát, hogy ott a kérdés megoldása kétséget nem szenved. De nálunk kétséges. Kétséges, mert nálunk a tanítóságra a választások előtt pressiót akarnak gyakorolni.

Nézzünk szemébe a kérdésnek, mert nem illik, nem is szokásunk kicsinyelve gáncsolni senkinek nem irányu tervét, lelkesedését. Nem szabad elzárkózunk azon áramlat elől, mely a tanító állását minél függetlenebbé akarja tenni, mert hogyan reméljük, hogy a jövő nemzedék képes lesz a szabadságért megtenni azt, mit a most letűnő nemzedék megtett, ha béköt vetünk a népkövelőnek; a tanítóknak szellemére. Független jellem fejleszthet független jellemet. Független jellemerő nélkül a szabadság legdönthetlenebb biztosítékát veszti el a nép; mert szolgává süllyed. Burokrat formák rabja nem növelhet szabad embert. Megve-

tett hitvány eszközül felhasznált tanító nem bir azon méltósággal, mely az emberi méltóság igaz fényével ragyog. Ezért emelte ki a francia közoktatásügyi miniszter francia országos tanítógyűlésen tartott beszédében azon nemes elhatározását, hogy nem szándékszik a tanítókkal választani, mint az előző kormányok a papokkal választottak.

E nézetek meggyőződünk ingathatatlan sarkelvei. Már most az a kérdés: ez elvek kockázatásáról van-e szó, ha a szövetségzés szabadságának teljes fentartása mellett, mint a Péterfi-féle felirat is kiköti és hangsúlyozza, nem kívánjuk az egyletek jelen keretét felbontani és a kormány által valószínűsített országos tanító-gyűlést készör ömmel és az adott viszonyok közt megnyugvással elfogadni vagyunk hajlandók?

A tanítók szabad szövetségzése elé — elősmerjük — nem egy akadály gördítettett, de nem a kormány szűkkeblü kétkedése, bürokrat korlátozása, de a közöny és a különböző természetü iskolák nehezen összemitható volta miatt.

Ez akadályt a felirat illető passussa, mely a felekezeti tanítók egyletekké alakulását majdnem parancsoló okvetetlenséggel kimondatni akarja, csak átugordja, nem elhárítja, holott erre volna szükség. A Rill-féle feliratok terve pedig elháríthatóknak jelzik ez akadályokat, az ő meleg lelkesedése, de még a magamé is azoknak jelenti ki, de e kijelentéssel nem háritja el; csak abban térek el Rill urtól, hogy ezért nem a kormány szűkkeblü felfogását tudnám okolni, és a kormányt egymagára ez akadály elhárítására nem tartom képesnek, de még az országgyűlést sem.

Azt hiszi Rill ur, hogy a szövetségzés szép eszméje bir annyi erővel, hogy a felekezetek fennhatósága alatt álló tanítókat emancipálja és a régibb szervezeti alappal bíró egyleteket felbontsa és az általános szövetségzés iránt akaratlanul keletkező kételyek és szélesen elterjedt félreértések mellett is, önfelelt buzgal-

mat ébresszen. Pünkösdi lelkesedés a pünkösdi eszméhez nem hasonlítható tárgyra pazarolva! A forma-kérdés nem eszme kérdés. Akkor kellene a szabad szövetkezés kérdését napirendre hozni, ha a jelenleg létező egyletek szervezete bürokratikus jelleggel bírna; ha a felekezeti egyletek magok sürgetően mint fölszabadulásuk eszméjét üdvözlénék a szövetkezést és ha az egyleti élet oly búján, oly gazdagon tenyésző rengetegével gyült volna meg a bajunk, mely az egyöntetű eljárást kikerülhetetlen szükségké emelné. Én tehát a a szövetség eszméjét egy nem a maga idejében bedobott szép eszmének tekintem, mely újra szaporítja a szervezkedés vajadásait, melyek csak visszariasztják a szalmatüz lángolásához szokott magyart. Ott van a Zichy-féle egyletek kérdése. Hiszik-e a szövetség rajongó hivei, hogy azok egyhamar létre jönnek? Pedig határozottan mondhatom, hogy a népoktatás ügyének lendítésére fontosabb szolgálatot tehetnek, sőt prófétaik tehetség negélyezése nélkül állíthatom, hogy az ily egyletek létesítése is csak a programmpontok szűkebb körre szorítása mellett történhetik meg és az így valószínű és okvetetlenül valószínű egyletek többet fognak lendíteni a szövetség valószínűsítésére nézve is, mint minden „elvi“-nek hirdetett, de tényleg „forma“ körül forgó nagyhangú, egymás gyanúsításával elkese-ritett és csak az eszmezavart növelő szóharc a szövetség mellett vagy ellen.

Kérdhetik tőlem, hogyan hiszem, hogy a Zichy-féle egyletek valószínűsítése a szövetség ügyén is lendít. Ezt igen természetesnek tartom. A népnevelési egylet megkezdéskor akadályok elhárítását megkísérteni, melyek a társadalmi tényezők miatt léteznek. E tényezőket hozza közelebb. A különböző természetű iskolák fenntartóit kell egymáshoz simulásra bírni. Nem kell-e a tanítóknak kezdeni? Ime: a szövetség eszméje. De nem a szabadság, egyesülésre vonatkozó polgárjog, a kormány féltékenységének diadalmas legyőzése jel-szavai lesznek írva a zászlóra. A politikai jellegtől meg lesz fosztva a küzdelem. Jelszó leendő: állami, községi, felekezeti, alsóbb és felsőbb, polgári és iparos iskolákat fenntartó tényezők és ez iskolákban működő erők szövetkezése a kölcsönös támogatás, szabályos haladás, a didaktikai egymásután és a társadalmi erők helyes beosztása céljából.

Lesz-e magyar kormány, mely ne támogasson az állam rendelkezés alatt álló összes erejével ily irányú mozgalmat? Alig hiszem.

Most a szabadság kérdését fejtegetik; beszélnek a néptanítóról mint páriáról. Aztán a huszezer néptanító szerepel minden fulminans cikkben. Uram isten! De hát a huszezer néptanítónak hány tanító-egylete van? Ez egyletekben a dolgozó és munkás tagok száma mennyi? Hány egylet van, melyet a közönyért, a tétlenségért az őszinte elnökök ugyan csak megszólengatnak. A hírlapok? Oh azok dicsérnek! Hírlapok szerint na-

gyon fényesen állunk! Őszinte igazságszeretet nélkül nem képelek tartós eredményt, nem képelek szolid alkotást.

Mi nézetem? A fölíratot kell megvitatni. Annak a felekezetekre vonatkozó részét oda módosítani, hogy a felekezeti főhatóságok felhívandók arra, hogy lehetően a jelenlegi szervezeti javaslat értelmében alakíttassanak egyletek, és engedjék meg a tanítóknak az országos gyűlésen való részvétel azon kijelentés tétele mellett, hogy az országos tanító-gyűlés határozatai nem kényszerítő erővel bírnak. A központi választmánynak csupán az országos tanító-gyűlés határozatai végrehajtására kell szorítkoznia és az új gyűlést a sajtó útján tisztázott eszmék iránti javaslatok alapján előkészíteni. Az Eötvös-alap kezelését nem a központi választmányra ruháznám, hanem az országos gyűlés által készíten-dő szervezet alapján nem csak tanítókból alakítandó tekintélyesebb bizottságra, mely jelentését minden országos gyűlés elé terjesztené; hírlapokban félévenként kimutatásokat tenne közzé. Az Eötvös-alap javadalmaira a pályázatokat e bizottság előterjesztése alapján a választmány ítelné oda.

E nézetemet azon tapasztalattal igazolom, hogy ha jótékony czélu alapok kezelői közt a társadalom több rétege van képviselve: az eszme könnyebben nyer elterjedést; a pályázók feletti döntést pedig azért tartanám meg a néptanítók kezében, hogy éppen a hivataltársak részéről ítéltessek oda a segély és jutalom.

Még egyszer hathatósan kérem a pünkösdi gyűlés tagjait: hassa őket át a kölcsönös egyetértés és az önzetlen ügybuzgalom áldást hozó szelleme!

Hegedűs István.

A végrehajtó bizottság felirata.

(Vége.)

2. Az egyesület keretében fennálló szakosztályok (körök) a közgyűlésből kiküldendő ideiglenes elnök vezetése alatt alakulnak meg, és egy elnököt, egy alelnököt, egy jegyzőt és a hol szükséges szakosztályi (köri) pénztárnokot választanak. Minden az orsz. tan. gyűlés választmányától az egyesülethez intézendő tárgy minden egyes szakosztály (kör) által tárgyalandó, s a közgyűlésen napirendre tűzendő. A szakosztályok, (körök), ha már jelölt módon körökre oszlanak fel, a szakosztályi (köri) gyűléseken napirendre tűzendő kérdéseket a köri gyűlések által készítették elő. Sürgős esetekben az ily előkészítéstől eltekinthet a szakosztály gyűlése, ha ezt az általános többség így kívánja. A szakosztályok saját gyűléseiknek és köreik gyűléseinek ügyrendjét megállapítják. A szakosztályi gyűlésekre, valamint a köreiknek gyűléseire a szakosztályhoz nem tartozó egyesületi tagok is megjelenhetnek; de ott csak tanácsadó szavazattal bírnak. A szakosztályok körei a

szakosztályi gyűlések és a választmány közvetítésével teszik meg a közgyűlésen javaslataikat és jelentéseiket. A szakosztály is minden egyes ügyben a választmány útján tesz jelentést, avagy indítványt a közgyűlés előtt.

3. A szakosztályok saját körükre vonatkozó kérdésekben önállóan határoznak, határozataikat a választmány és a közgyűlés elé csakis tudomás végett terjesztik fel. A szakosztályi határozatok a választmány, illetőleg a közgyűlés előtt csak azon esetben tárgyalandók érdemileg, ha ezt a szakosztályok maguk kívánják, avagy ha a tárgy az orsz. tan. gyűlés tárgyai közé felvételvé, annak közgyűléseken való tárgyalását az orsz. választmány megkívánja. Ily esetekben azonban köteles a választmány a szakosztályok megállapodásait a többi szakosztályokkal is közölni. A szakosztályokat az illető szakosztályi elnökök hívhatják egybe évenként legalább két ízben, a szünnapok alatt.

4. Az egyes szakosztályok körei — a már fennebbi módon megalakuíván, a saját szakosztályuk által hozzájuk utalt tételeket tárgyalják — negyedévenként rendes gyűléseket tartanak, a melyeken indítványok is tehetők. A körök határozatai végleges eldöntés végett a szakosztályok elé s innen a választmány útján a közgyűlések elé terjesztendők, az illető kör elnökök útján. A kör gyűléseken is részt vehet más kör vagy más szakosztálybeli tag, de ott csak tanácsadó szavazattal rendelkezik. A kör gyűlések is rendszeresen szünnapokon tartandók, s ezeket a kör elnök hívja egybe.

Nagyméltóságú Miniszter ur!

Ezzel kimerítettük volna azon pontok tartalmának lényegét, a melyek a szabadon alakuló tanítói egyesületek alapszabály-mintájának az alakulásnál figyelembe veendő fejezetet képezhetik, s ezzel együtt megadtuk a hozzánk intézett kérdések közül az első háromra nézve, a Nagyméltóságod által tőlünk várt feleletet. Mindenek előtt elismerjük, hogy e feleletek nem tökéletesek, s még csak annyira sem lehetnek helyesek, hogy azokat az orsz. tan. gyűlés módosítás nélkül magáévá tehetné; de teljesen lehetetlen is volt reánk nézve, hogy az ország tanítói egyesületeinek szervezetére nézve azonnal a leghelyesebb javaslatot hozzuk létre, mivel azon szükséges adatokkal nem rendelkezünk, a melyek e fontos tanügyi kérdésének megoldásához szükségesek volnának.

Ezen nehéz kérdésnek megoldásánál alázatos véleményünk szerint szükséges volna, hogy a kérdéssel foglalkozó ismerje a tényleges állapotokat s tudja jól, hogy minő alapszabályokkal bírnak a már fennálló néptanítói egyesületek és testületek, biztosan kellene ismernie azon teendőket és hatáskört, melylyel a cél megvalósítása körül a néptanítói egyesületeket ez idő szerint a magas közoktatásügyi kormány megbizni óhajtja. Mi e tudnivalók közül csak azt

érezzük, hogy Nagyméltóságú Kegyelmes Úrunk a népoktatásügynek felvirágoztatása érdekében az országban létező és alakítandó néptanítói egyesületeket oly erélyes tevékenységre akarja ébreszteni, melynek eredménye az ország néptanítóságának szellemi és erkölcsi fejlődése folytán a nemzeti műveltség terjedése s a tanítói hivatalnak ez alapon való emelkedése legyen.

És most engedje meg Nagyméltóságod, hogy a hozzánk intézett negyedik kérdésnek kapcsában, t. i. hogy miként volnának az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselők az egyes egyesületek által megválasztandók és utasítandók? egyuttal azon kérdésre vonatkozó alázatos véleményünket is Nagyméltóságod színe elé juttassuk, hogy mi módon véljük mi az országos tan. testület szervezését keresztülvieendőnek.

Az egyesületek és az orsz. tanítói gyűlés.

Szerény nézetünk szerint az országos tan. testület szervezésére vonatkozó véglegesen megállapítandó szabályrendeletben a már fentebb érintetteken kívül ki mondandó volna:

1) Az országos tanítói testületet azon néptanítói egyesületek egylete alkotja, a melyek szentesített alapszabályokkal bírnak, és a melyek a szabályzatban megállapítandó módon választott képviselőiket az országos tanítói gyűlésre, a mely rendszerint minden második esztendőben hivatik a vallás- és közoktatásügyi miniszter által egybe Budapestre, el is küldik.

2) Az országos tanítói gyűlésre az egyes egyesületek rendszeren csak egy képviselőt küldenek; de ha az egyesület népessége, nevezetesen a rendes tagok száma, az egyszázat meghaladja, úgy az egyesület két képviselőt is küldhet az országos tanítói gyűlésre, ha pedig a rendes tagok száma valamely egyesületben a kétszázon fölül állana, úgy az ily egyesület három képviselőt küldhet; ezen arányban szaporodhatik a nagyobb egyesületek képviselőinek száma egész az ötig. Egy egyesület öt képviselőnél többet nem küldhet az országos tanítói gyűlésre; még az esetben sem, ha rendes tagjainak száma a négyszázat meghaladná.

3) Az egyesületek az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselőket titkos szavazás útján és pedig általános szótöbbséggel választják a közgyűléseken a választmány ajánlati jogának fenntartása mellett; de teljesen szabadon, a választmányok kijelölései a közgyűlések tagjait nem akadályozhatják a teljesen független eljárásban.

4) Az egyes egyesületek országos tantestületi képviselői csakis az egyesület azon rendes tagjai közül választhatók, a kik valamely nyilvános népoktatási intézetben mint véglegesített tanítók tényleg működnek; a tanítónők szintén részesülhetnek e megtiszteltetésben.

5) A fontosabb ügyekben az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselők az egyesület véleményét tar-

toznak az országos tanítói gyűlésen képviselni és védelmezni; az oly kisebb kérdésekben, avagy az oly indítványokra nézve, a melyek az országos választmány útján nem küldethettek az egyes egyesületekhez megvitatás végett, az egyesület képviselői meggyőződésük szerint járnak el. Sürgős esetekben, t. i. olyankor, a midőn az egyesületi közgyűlés fontos tárgyakra nézve nem adhat a képviselőknek utasítást, tájékoztatást az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselő a választmánytól tartozik kérni.

6) Az országos tanítói gyűlésre küldött képviselő két éven át viseli e tisztséget, új választást rendszeresen csakis közvetlenül a rendes országos tanítói gyűlés előtt való hónapban tartandó egyesületi közgyűléseken eszközölnének az egyesületek. A rendkívüli országos tanítói gyűlések alkalmával külön képviselőválasztás nem eszközöltetik.

7) Az egyes egyesületek az országos tanítói gyűlésre küldendő képviselőjüknek megbízó levelet és utasítást adnak, a melyeknek elcséjét az országos tanítói gyűlést rendező választmány elnökénél a gyűlést megelőző napon, az előértekezlet előtt, az illető képviselő bemutatni tartozik.

8) A midőn az országos tanítói gyűlést a magas miniszterium egybehívja, egyúttal utasítja az országos tanítói választmányt arra, hogy ez általa előkészített s a tárgyalásra kitűzött tételek jegyzékét — a szakosztályok teendőinek sorát és rendjét megállapítva, a magas kormány elé terjesztett előleges bejelentés után tegye meg a szükséges lépéseket arra nézve, hogy az országos tanítói gyűlés minél czélszerűbben végezhesse hivatalos teendőjét. Ugyanezért rendszeren már az egyik országos tanítói gyűlés bezárása után az országos választmányának azonnal hozzá kell látni a legközelebbi rendes országos tanítói gyűlés előkészítéséhez: a) föl kell hívnia az egyesületeket, hogy adnának arra nézve véleményt, hogy mit kellene a legközelebbi országos tanítói gyűlésen megvitatni; b) magának is tanácskoznia kell ez ügyben és véleményét a főhívással együtt közzé is kellene tenni. Az országos gyűlés után 6 hónappal meg kell állapítania az országos választmányának már a legközelebbi közgyűlésre kitűzendő főbb tárgyak jegyzékét s föl kell hívnia az összes szaklapokat és egyesületeket a kitűzött főtárgyak megvitatására és a megállapodások beküldésére. Az országos tanítói gyűlés után legalább 14 hónappal közzé kell tenni az országos választmányának azon főtételeket is, a melyek az országos tanítói gyűlésen a magas kormány rendeletéből tárgyalandók, hogy ezeket is kellőleg megvitatassák az egyesületek és szaklapok. Miután az egyesületek a kitűzött és a kormány által megvitatásra utalt tételekre vonatkozó egyesületi megállapodásokat összegyűjti, a minek a gyűlés előtt legalább is két hónappal be kell fejezve lenni, azonnal gondoskodik előadóról is, az előadókat csakis az országos választmány tagjai, avagy

az abban benn nem levő képviselők közül szemeli ki a választmány, s nekik az általuk előadandó ügyre vonatkozó iratokat kiszolgáltatja, a szükséges tanulmányozás és a határozati javaslatok elkészíthetése céljából.

Kivánatosnak tartaná a végrehajtó bizottság azt is, hogy a rendkívüli országos tanítói gyűlésekre is legalább 3 hóval előbb megkezdődhetnék a szükséges előkészüldés — és természetesen tartja azt is, hogy ezen gyűlések is a fentebb megjelölt módozatoknak lehetőképen való figyelembevételével készíttetnének elő.

Nem volna czélszerűtlen alázatos véleményünk szerint továbbá sem, ha az egyes tankerületek királyi tanfelügyelőinek elnökeite alatt az illető tankerületekben létező egyesületeinek tisztikarát képező tagokból, a szakosztályok elnökeiből s az illető egyesületek által az országos tanítói gyűlésre megválasztott képviselők közül alkotandó tankerületi iskolai tanács szerveztetnék, a mely szorosabb kapcsolatba volna hozandó nemcsak a közigazgatási bizottsággal, a melynek ez szakszerű véleményekkel szolgálhatna, hanem a képviseleti alapon nyugvó országos tanítói gyűlés intézményével is. E testület főladatáról és munkaköréről azonban ez idő szerint, nem lévén még teljesen tisztázva és véglegesen megállapítva az országos tanítói gyűlés intézményének szervezete, tüzetesebben nem szólhatunk.

A mi a legközelebbi egybehívandó országos tanítói gyűlés előkészítését, annak szervezetét, az általa megvitatandó kérdéseket illeti: azokra nézve a következőket bátorkodunk Nagyméltóságod kegyes figyelmébe ajánlani.

1) A legközelebbi orsz. tanítói gyűlés előkészítése, a III. orsz. tanítói gyűlés végrehajtóbizottságára volna ruházandó, a mennyiben ezen megbízatásnak a nevezett testület megfelelhet. Ehez képest e bizottság mint előkészítő választmány első sorban is gondoskodnék az egybehívandó orsz. tanítói gyűlésen megvitatandó kérdésekről; még pedig akép, hogy

- a) maga is tűzne ki ily kérdéseket
- b) ilyenek kitűzésére a tanítóegyleteket is felhívna.
- c) az általa, valamint az egyletek többsége által fölvetett kérdéseket valamint a magas kormány által az orsz. tan. gyűlés elé tárgyalásra utalt tételeket a tárgyalásra előkészítené.

E végből főhívna az egyleteket a tárgyalandó tételek megvitatására s megállapodásaik beküldésére; ezen beküldött jelentéseket azután az orsz. tan. gyűlésre megválasztott képviselők közül általa kiszemelt előadóknak (referenseknek) adná át tanulmányozás és határozati javaslat előterjesztése céljából. Ezekon kívül gondoskodnék az előkészítő választmány arról is, hogy a tárgyalandó kérdésekre vonatkozólag tájékoztató és irányadó cikkek közöltessenek a paedagogiai szaklapokban. Ily módon óhajtjuk megvalósítani s foganatosítani azt, hogy az orsz. tan. gyűlésnek sem plenuma, sem szak-

osztályai előtt oly kérdések ne kerülhessenek tárgyalás alá, a melyek kellőleg elő nem lennének készítve a határozat-hozatalra. Mivel pedig a kitűzendő kérdések felől előre is megállapíthatnák, hogy a teljes közgyűlés vagy csak a szakosztályok tárgyalására bocsáthatók-e: az előkészítő választmány maga is szakosztályokat alakítana a saját kebelében s a teljes közgyűlés elé utalt tárgyakat maga a választmány, a szakosztályi kérdéseket pedig így alakított szakosztályai készítenék elő. Ezen előkészítő munkálatokról a választmány az orsz. tan. gyűlés megnyitásának idejére hivatalos jelentést készít.

d) Az előkészítő választmány ezenkívül oly bizottságokat is alakít saját kebeléből, a melyeknek feladatuk volna lehetővé tenni s elősegíteni azt, hogy az orsz. tan. gyűlés tagjai idejüket a tanácskozásokon kívül is minél hasznosabban és kellemetesebben értéke-síthessék. E bizottságok gondoskodnának a tagok fogadásáról, társas összejöveteleiről, tanintézetek, gyűjtemények, gyárak s egyéb hasznos láttnivalók meg szemléléséről s e végből összeköttetésbe lépnének az orsz. tan. szermuzeumi bizottsággal is. stb.

e) Az előkészítő választmány az általa tett előkészítő munkálatokat, valamint a szükséges utbaigazításokat s a képviselők névjegyzékét s az orsz. tan. gyűlés ügyrendjét stb. magába foglaló munkálat készít el és oszt ki a gyűlés tagjai között.

2) Az orsz. tan. gyűlés tanácskozásait részint közgyűléseken, részint szakosztályi gyűléseken tartaná. a) A közgyűlések elé tartoznak első sorban az egész tanítóságot érdeklő fontosabb tanügyi kérdések; továbbá a szakosztályi gyűléseken megvitatott s azok által hozzá felterjesztett tételek, melyeket vagy csak tudomásul vesz, vagy újból való megvitatás alá is vethet, ha ezt a közös gyűlés többsége úgy kívánja. b) A szakosztályok következők lennének: elemi isk. szakosztály, polg. és felső népisk. szakosztály, képzőintézeti szakosztály, nőnevelési szakosztály, kisdédóvó és humanist. intézetek szakosztálya, tanfelügyeleti szakosztály, a melyek az előkészítő választmány szakosztályai által hozzájuk utalt kérdések felett külön-külön tanácskoznak, határoznak s határozataikat a közgyűlés elé terjesztik.

3) Az orsz. tan. gyűlés által megvitatandó kérdésekül egyelőre a következőket bátorkodunk teljes alázattal javaslatba hozni:

I. A közgyűlésen megvitatandó kérdések lennének:

1. Az orsz. tan. gyűlés és a tan. egyletek szervezete.
2. Az Eötvös-alap ügye.
3. A magyar nyelv tanításának módszere s hatáso-sabb terjesztésének módjai a nem-magyar ajkú népiskolákban.
4. A tan. nyugdíj-törvény hiányai.
5. A népnevelési egyletek.

6. A tanítók és tan. képzőintézeti növendékek hadkötelezettsége.

7. Megyei tanszermúzeum.

8. Az ismétlő iskolák tantervének s tankönyveinek kérdése.

9. A népiskola viszonya a középiskolákhoz.

10. Iskolai takarékpénztárak.

11. A ktsdédóvó intézetek törvény útján való szervezése.

12. A történet s alkotmánytan tanításának módszere.

13. Az isk. fegyelem.

14. A községi könyvtárak s ifjusági iratok.

II. A szakosztályok által megvitatandó kérdések lennének:

1. A tanítónők kérdése.

2. A kézimunka oktatási módszere a leányiskolákban.

3. A tanítóképzés hiányai s a tanítóképző intézetek tanárainak képzése.

4. A felső nép- és polg. iskolák szervezése.

5. A vakok és siketnémák tanításának lehetővé tétele az e célra szolgáló orsz. intézeteken kívül.

6. Az erkölcsileg romlott gyermekek javító intézetei.

Az orsz. tan. gyűlés tanácskozásainak ügyrendjét illetőleg alázatos véleményünk az, hogy idő előtti volna e tekintetben amugy is hosszúra nyult fölterjesztésünkön bővíteni; de teljes készséggel szolgálunk vele, mihelyt Nagyméltóságú miniszter úr, kegyelmes urunk a III. egyet. tan. végrehajtó bizottságot bizza meg az orsz. tan. gyűlés előkészítésével.

Fogadja Nagyméltóságú Urunk e vázlatos munkálatot kegyelmesen, benne összefoglaltuk mindazt, a mit hazánk néptanításának egy nagy része az egyesületi élet szervezésére kívánatosnak és célszerűnek vél. Legyen Kegyelmes Urunk meggyőződve arról, hogy a miként az egyes néptanítók, mint szabad honpolgárok, politikai jogaik gyakorlásánál a teljes függetlenségnek megőrzését és meggyőződésüknek követését szent kötelességnek tartják; ép úgy tartozó kötelességüknek ismerik a népoktatási törvénynek és a közoktatási kormányzat tiszteletben tartását s ugyanezért nemcsak mi, a III. egyetemes tanítógyűlés végrehajtó bizottságának tagjai, hanem bizonyosan az ország összes néptanításga teljes készséggel követni fogjuk a Nagyméltóságú Urunk által megjelölt utat s részünkről minden erővel azon leszünk, hogy az országos tanítói gyűlés intézményének segítségévol az ország népoktatásügye fölvirágozzék.

Óhajtvá várjuk azon idő elérékezését, a midőn édes hazánk összes néptanítóinak képviselői első ízben üdvözölhetik, mint országos testület, Nagyméltóságú Kegyelmes Urunkat, mint az ország közoktatásügyének

azon kormányzóját, ki a népnevelésügy fölvirágoztatása érdekében ismét egy nagyra hivatott intézményt alkotott.

Ezek után alázatos fölterjesztésünket Nagyméltóságu Kegyelmes Urunknak ismételve magas figyelmébe ajánlván, maradtunk mély tisztelettel

Budapesten, 1881. április 16-án.

legalázatosabb szolgálai

a III-ik egyetemes tanítói gyűlésből kiküldött
végrehajtó bizottság.

EGYESÜLETI KÖZLEMÉNYEK.

I.

A III. egyetemes tanítógyűlés központi végrehajtó-bizottságához tanító-testületünk a következő határozatát küldte meg:

Jegyzőkönyvi kivonat,

a kolozsmegyei tanító-testület központi választmányának Kolozsvárt 1881. május 26-án tartott gyűléséből.

Tárgy:

A III. egyetemes tanító-gyűlés központi végrehajtó bizottságának Budapesten 1881. április 27-én kelt s a kolozsmegyei tanító-testülethez május 18-én érkezett Felhívása.

A kolozsmegyei tanító-testület központi választmánya idő rövidsége miatt, miután a végrehajtó bizottság felhívását csak e hó utolsó felében kapta, közgyűlést nem hívhatott össze, ennél fogva a végrehajtó-bizottság kérdéseire csak saját nézeteit állapíthatá meg a következőkben:

1- A tanító-egyletek szövetsége eszméjének megvalósítására a végrehajtó-bizottságnak további lépéseket tenni a jelen körülmények között felesleges, mert a tanítók nem az elnevezésben s egyes helyi érdekekben, hanem a tárgy lényegében tüztek célta magok elébe, s a miniszteri leirat kilátásba helyezi, hogy a tanító-egyletek mentől czélszerűbb szervezése a szükséges elműnkálatok után országos törvény által lesz elintézve.

2. Egyetemes tanító-gyűlés összehívására most már szükség nincs, miután a közoktatási miniszter úr augusztus hóban az országos-tanító-gyűlést képviseleti alapon úgy is összehívja. Ez alkalommal a tanító-egyletek véleménye óhajtása s megállapodása úgy is megtudható lesz. De meg komoly aggodalom támadhatna a felett, vajjon ha a miniszter úr által összehívandó országos tanító-gyűlés alkalmával a végrehajtó bizottság is hívna össze egy egyetemes tanító-gyűlést, nem fogná-e a kedélyeket fölzigatni, a tanítók között annyira szükséges egyetértést és összetartást évekre kihatólag megszakatni, s ez által a népnevelés ügyének s a tanítók tekintélyének a közvélemény előtt sokáig helyrehozhatlan kárt okozni?!

3. Az Eötvös alapról számadást tehet a végrehajtó-bizottság minden aggodalom nélkül, mert pénz-

kérdésnél a nyilvánosság a bizodalom szilárdítására soha sem felesleges, a buzgóság élesztésére mindig kívánatos. A számadással egyidejűleg rá bízhatja a végrehajtó biz. az Eötvös-alap kezelése felett a további intézkedést is az országos tanítói gyűlésre. A hű kezelésről alkotmányos fogalmak szerint biztosítékot nyújt a miniszteri felelősség, s e mellett teljesen megnyugtathatják az ország tanítóit azon elemek is, melyekből a miniszteri rendelet az országos tanító-gyűlést összealkotni szándékozik. Az országos törvény az Eötvös alapról is intézkedhetik annak idejében.

A választmány, miután a legközelebbi pünköshti gyűlésre képviselőt, már csak anyagi helyzete miatt sem küldhet, jegyzőkönyvi kivonatban tudatja a központi végrehajtó-bizottsággal fenn elősorolt megállapodásait.

Kolozsvárt, 1881. május 27-én.

Fazakas József, Dézsi László,
elnök. jegyző.

II.

A maros-tordamegyei tanító-testület ez évi második körl gyűlését 1881. május 14-én-Görgény-Sz.-Imrén az állami iskola helyiségében tartotta meg, a kedvezőtlen időjárás daczára szép számmal megjelent tagok és vendégek részvétele mellett.

A gyűlést Kerekes Sámuel köri elnök szép beszéddel nyitotta meg, melynek kapcsán röviden ismertette a görgény sz.-imrei vár multját. A megnyitó beszéd jegyzőkönybe ígattatott. Ezután következtek a minta-tanítások, melyek megbíralására egy-egy bizottság volt kiküldve. Tanításokat tartottak: Tordai László üvegsüri tanító a méter-mértékek ismertetéséből; Molnár Károly maros-vásárhelyi tanító a földrajzból.

Mindhárom minta tanítás úgy a kinnvezett bíráló bizottság, valamint a jelenlévő tagok által sikerültnek találtatott.

Ezeket követte Nemes Ödön polg. isk. tanár felolvasása az írás történetéről. Előadta a földkerekségén eddigelő létező és ismert írásnemeknek a legrégebb kortól való fejlődését; használatát. Külön lapokon bemutatta a különböző népek írásait, jegyeit, feliratait stb. ellátva magyar szöveggel. A gyűlés ezen nagy gonddal és szakértelemmel egybeállított felolvasást elismerésben részesítette. Hasonló elismerésben részesült Porzsolt Ádám lukafalvi ref. tanító „Történelmi képek“ című felolvasása, melyben a fejedelmi korok szépen és hiven van feltüntetve. Az idő rövidsége miatt ezen kötetre terjedő munkából csak a Barsai Ákos, Kemény János, Apafi Mihály és a Székely forradalom című czikkekre került a sor, melyek alapos tanulmányozásról tettek bizonyosságot.

Ezek lefolyása után Lénárd József tantesületi elnök pályakérdések kitűzésére hívta fel a gyűlést. Következő 3 pályakérdés tüzett ki: „Mily módon lehetne a tanulás iránt közönyös növendékekben a tanulás iránti érdekeltséget felkölteni?“; pályadíj 15 frt az

egylet pénztárából. A második p. kérdés: „Fejtessék fel, mi az oka annak, hogy a községi faiskolák legtöbb helyen a törvény, számos rendeletek és buzdítások dacára is elhanyagolt állapotban vannak? Hol keresendő inkább a hiba, a tanítóknak-e vagy a községi előjárókban?” p. díj egy magyar arany, Deák Lajos megyei jegyző által fetajánlva. A harmadik pályakérdés: „Adassék elő az iskolai fegyelem szigorú vagy enyhe alkalmazásának eredménye!” p. díj egy magyar arany, felajánlva Szöllősi Sámuel ügybuzgó városi polgártársunk által.

Végül több kebli ügyek elintézése után köri elnök meleg szavakban köszönetet mondott e test. tagok és érdeklődők megjelenéséért s az ülést d. u. $\frac{1}{2}$ 3 óra-
kor bezárta.

A gyűlés étán közebed, a várrom megtekintése és László Miklós görgényi biztocos vendégszerető házánál rendezett vacsora következtek, kellemes emlékeket hagyva a vendégek szívében.

G. J.

IRODALOM.

A Franklin Társulat igen becses küldeményeit vette szerkesztőségünk.

Első sorban meg kell említnünk: Képek az iparos életből cz. olvasó könyvet, melyet Frecskay János tapintatosan, könnyen felfogható és érdekesítő modorban állított egybe. Rég észlelt hiányt pótol e könyv. Az iparosok, nálunk e rendre mind erősbödő intézetek régóta érzik hiányát egy olvasó könyvnek, melyben a nem kis szakszerű ismeretek föltételező iparműtan és vegytan egyes tételei illusztráló olvasmányok által tételesen érdekesekké és érthetőkké. Frecskay könyve e célra tökéletesen megfelelne, ha az ipariskolai II. és III. osztály tantervét is figyelemben részesíti.

De így is: az ásvány-, növény- és állat-világ által nyújtott anyagok feldolgozási módját, menetét a közéletben előforduló főbb cikkek készítését, a gépek szemléltető rajzaival megvilágított leírását oly gazdag változatban és laikusok által is elég könnyen felfogható alakban adja elő e könyv, hogy Frecskay urnak gratulálunk és e könyvet legmelegebben ajánljuk. Nagyon helyes lesz vala, ha a geográfiai oktatással kapcsolatosan olvastatnék egy-egy szakasz (pl. papír, cukor, vas stb. gyárról szóló fejezetek) az iparműtan tanításának előkészítése céljából. Egyébaránt vannak oly fejezetek, melyek bármily alkalommal tanulságosan olvashatók, mint pl. a világító gáz, gyertya, irón gyártásra és a szövő iparra vonatkozó részek. A könyv ára 1 frt. Kiválóan ajánljuk olvasóink figyelmébe.

A Gyulai Pál által szerkesztett olcsó könyvtárnak a következő füzeteit vettük: 116. Goethe F. Her-

mann és Dorottya. Ford. Hegedüs István. 20 kr. 117. Pálffy Albert. Az itélőmester leánya Tört. beszély. 40 kr. 118. Macaulay T. B. Nagy Erigyes. Angolból fordította Szentkirályi Móricz. 30 kr. 119. Theuriet. Veronika asszony. Beszély. Erancziából fordította Ujkéri 30 kr. 120. Puskin Sándor. Anyegin Eugén. Regény versekben. Oroszból fordította Bérczi K. Második kiadás. 60 kr. 121. Beaumarchais. A sevillai borbély. Vigjáték négy felvonásban. Francziából fordította Paulay Ede. 30 kr. 122. Szalay László. Mirabeau. 40 kr. 123. Gaal József. A peleskei notárius. Bohózat három szakaszban négy felvonással. Negyedik kiadás. 40 kr. 124. Csokonai vitéz Mihály. Békaegérharc. Irta Homer. Általöltöztetve a Blumauer módja szerint. (1791) 20 kr. 125. Kisfaludy Károly. A kérők. Vigjáték három felvonásban. 30 kr.

Népkönyvtárak számára különösen érdekes könyvek: Góthe Herman és Dorottya, Gaal József: „A peleskei notárius”, Csokonai Vitéz M. „Békaegérharc” és Kisfaludy Károly: „A kérők” cz. művei.

Gyönyörű és egyike a világirodalom legszebb termékeinek Puskin: Anyegin-ja.

Érdekes kiadvány továbbá: Schneider képes Atlasza. Fordították Gönczy Pál és Hunfalvi János. Ára 1 frt 50 kr. A földrajz és természetrajz egymást illusztráló tárgyalásának helyes elvéből indul ki e könyv. 15 lapon az egyes földrészek lakóit, állatait s növényeit tünteti föl. Az ásványok mellőzve vannak, mert mint az előszó is mondja: a magyarországi gránit, agyagpala, mészkő, trachít, bazalt csak olyan, mint az afrikai, amerikai vagy ausztráliai. Minden lapnak bal sarkában látható az illető földrész térképe, melyen számokkal van jelölve, hogy ez vagy amaz emberfaj, vagy állat, vagy növény hol fordul elő?

Europára három lap vonatkozik. Az első lapon többnyire csoportképekben láthatók e földrész lakói. A harmadik lapon növények, köztük a Dél-Európában honos Cziprusfa, Mirtus, Olajfa, Babérfa, Agave stb.

A 4–6 lapok Afrikára vonatkoznak. A népfajokat többnyire mellképek ábrázolják, melyek elég nagyok s igen jellemzők. Látunk itt egy szép berber és fellah nőt sötét szemekkel, egy sereg négert duzzadt ajakkal, sőt ő feketesége a híres zulu királylyal, Csetevájóval is megismerkedhetünk. Az Afrikára vonatkozó állatok és növények hiven vannak az 5. és 6. lapon előtüntetve.

Ázsiára a 7–9. lapok vonatkoznak. A népfajokat itt is tulnyomólag arczképek ábrázolják, köztük szép özbég, görgény, kurd, örmény, perzsa arczok (férfiak és nők.) Az állatok közt látható a Zebu, Elefánt, Szarvorrú, Jak stb., a növények közt a Czédrus, Fügefa, Kenyérfa, Óriásvirág (Rafflesia) stb.

Ausztráliát a 10. és 11. lapon látjuk. Lakói közül kiválnak a sandvichiak, szabályos arczuk által, a tahiti és ujjeländi nők szintén tūrhető arczuak. A nő-

zények közül látunk egy Casuáriát, Gummifát, különféle Fenyűket és Harasztokat. Az állatvilágnak egy egész lap van szentelve. Van Paradicsommadár, Lantmadár, Kenguruh, Kakadú stb.

A 12. lapon Amerika népei vannak. Egy-két kisebb csoportképen kívül többnyire arczképek. A tanana férfinak egy pálczika van orrán keresztül szurva, a huacsipajri ajka szélein négy madártoll fityeg, a botokud nőnek fülében s alsó ajkán akkora kerek lemezek, akár egy 2 kros zsemlye, az arakán nő füleiben pedig négyszögű lemezek, akár egy tüzes lapát. Az eszkimó épen kunyhójába buvik annak egyetlen nyílásán, a kajvava férfi tüzet gerjeszt, lánya pedig korsóját fejére akasztva, hogy az hátát veri, vizért megy. A pawni férfi hadi diszben; van rajta annyi toll, hogy akár melyik civilizált páva megirigyelhetné.

A 13. és 13. táblán Amerika állatai vannak; köztük a Biron, Alligator, Puma, — Láma, Jaguár, Tapir, stb. A legvégső lapon Amerika növényvilága tárul elénk, nagyszerű Kaktuszok, különféle Fenyűk, élősdű növények, s kicsinyben bár, a nagyszerű Victoria Regia, a föld legnagyobb vízi növénye.

Az egyes állatok és növények latin nevei alul a lap szélén olvashatók, s így a tanító bármely terményrajzi kézikönyvben megteheti a netalán szükséges utbaigazítást. Ajánljuk a tanítók figyelméke.

— A természetes és műfogakról nép-

szerű nyelven irt tanulságos füzetet küldött be szerkesztőségünkhez a könyv kiadóla Pfeiffer Ferdinand. A füzetet Dr. Vidéky Ferencz fogászmester szerkeszté a nagyobb számú laikus közönség használatára. A művet három fametszetű tábla illusztrálja. Ára 50 kr.

— Irály feladványok tára és Magyar Irály példák tára cz. alatt Knopfler Sándor néptanító két kötetet adott ki Sátoralja-Ujhelyt. E könyvek elemi felsőbb népiskolák növendékei és leányiskolák számára vannak szerkesztve. 270 kidolgozott feladat és 270 irály gyakorlat található e könyvekben. Ez magában is mutatja, hogy szerző lehető teljességre törekedett.

Az olvasmányok az irály feladványokkal szoros kapcsolatban használatra vannak szánva. Az egyik kötetben a vázlat vagy a módszertani fokra vonatkozó utasítás található, a másokban az olvasmány. Elég tapintattal válogatta össze szerző a feladatokat. A polgári ügyiratokra és a levelekre nézve nem mondható oly szerencsésnek.

A rövidségre törekvés igen is vázlatossá tette e dolgozatokat. Az elnevezésekre nézve minek eltérni a közélet kifejezéseitől? Ki hallott valaha „kezeskedmény“-ről. A két mű ára 1 frt 20 kr, Egyenként is lehet megszerezni. Az „Irály-eladványok tára“ 40 kr; a „Magyar Irálypéldák tára“ 80 kr.-ért kapható.

T Á R C A

LANCASTER ÉS BELL, AZ ANGOL NÉPOKTATÁS ALAPVETŐI.*)

(A Brit és Külföldi s a Nemzeti iskola-társaság: The British and Foreign, and The National School Society.)

I. Vasárnapot a hétköznaptól csak egy lépés választja el. A szegények gyermekei vasárnapi iskolázását a hétköznapnak kellett követnie. Jó formán tiz esztendő se folyt le, s a bejáró népiskola (Elementary Day School) szintén megtalálta a maga alapítóját.

Lancaster József egy ifjú quaker 1796-ban szülőföldén, London Southwark nevű külvárosában, a rongyos gyermekeket, kik az utcákon csak úgy rajzottak, nagy hévvel kezdé oktatni. A helyett, hogy tandíjt szedett volna a koldus tücsköktől, kik a környék gazdag hangyáinál szoktak egy-egy kis alamizsnáért házalni: őket még táplálta is, s egyedüli büszkesége az volt, hogy megmentse a szegények-házától.**)

„Arra teljességgel nem gondolt, mondá életirója, Corston, hogy ő a szegények nagy pártfogója; a tanítóba és jó barátba belevesztett a

*) Mutatvány szerzőnek „Az iskolázás jelene Angolországban“ cz. sajtó alól épen most kikerülő műve I. részéből.

**) „Workhouse, the very name is a burlesque“, mondja „Outlines of a Plan“, cz. iratában London 1806, 23 l.

patronus.“ Bizony azt hinné egy chemikus — úgy mond Lancaster — azért teszik szegények-házába a felügyelők a szegényeket hogy megkisértsék azok a füstnek a szurokká változtatása módszerét, mert hát az istenadták, nagy unalmokban, a szegények háza szobája falát cseppentett feketére mázolták.***)

Alig 17 éves korában erősen föltette magában, hogy a pauper gyermekek értelmi és erkölcsi elhagyottságán segíteni fog. A gyermekek seregleg („like flocks of sheep“) tódultak hozzá, úgy hogy 1798-ban számuk ezerre rugott. Lehetetlen volt egymának e tömeget tanitania. Föltalálta magát: az idősebb és haladottabb növendékeket az ifjabbak tanítására fogta. Így lón Lancaster Londonban az u. n. monitori, más szóval a váltakozó (mutual) tanmód alapítója. E rendszer egyszerű és gazdaságos voltáért csakhamar kedvelté és közkeletűvé lón. Lancastert tanítása sikere, a közönség rokonszenve, a nagy urak, különösen Bedford herczeg meg Sommerville lord és a király, III. György pártfogása elbődította. Tízezer gyermek olcsó oktatásáról és munkára való alkalmazásáról tervet dolgozott ki, melyet a királynak ajánlott. Majd fejébe vette, hogy Nagy-Britannia összes ifjúságát az ő rendszeré szerint nevelni valóságos missiosze-

***) I. m. 22 l.

Melléklet a „Család és Iskola“ 11-ik számához.

rű munka lenne. Azonban nem volt elég ember arra hogy a megindította mozgalmat vezetni bírja. Tanítónak jó, de admnisztratornak gyarló volt. Ügyei zavarba jöttek, pénzügyileg megbukott, s végre 1818-ban Amerikába ment, hol husz viszontagságos év mulva (1838) New-York egyik utcáján szerencsétlenül kimúlt. Rendszere Amerikába menetele előtt tiz évvel jóra való kezébe került mert 1808-ban megalakult a szegény osztálybeli gyermekek tanítására a Lancasteri-intézet (Lancasterian Institution), a mely néhány évvel később, (1817. őszen (a ma is virágzó „Britt és külföldi iskola-társaság“ vált, ily czimmel: „The British and Foreign School Society.“

A társaság czelja szegény gyermekek vallásos és az ismeretek elemeiben való nevelése minden felekezet, vagy pártkülönbség nélkül. A társaság nem szabja magát semmi felekezethez (unsectarian), a biblia lévén a vallástanítás egyedüli kézikönyve. Az elemi ismeretek közlése dolgában főtörkvése oly oktatási elvek követése és fejlesztése, melyek mindenütt alkalmazhatók, bel- és külföldön egyformán fontosak, s az idegen és gyarmati iskolákban szintoly szükségesek mint az úgynevezett britt iskolákban. A társaság bevallott elveit következő eszközök útján terjeszti: 1) Tanítókat nevel. Jelenleg 5 tanítónevelő-intézet (Training College*) tart fenn (köztük 4 tanító nők számára), melyekben évenként körülbelül 400 növendék tanul. 2) Mivelt ügyvivőket és iskolalátogatókat alkalmaz. A társaság iskolafelügyelői (School inspectors) az úgynevezett britt iskolákra felügyelnek s a vidéki bizottságokkal értekeznek. A közbenjárók új iskolák alapítása végett gyűléseket és felolvasásokat tartanak, a s szülőket új iskolák alapítása ösztönzik, szóval oda hatnak, hogy fiók társulatok alakuljanak. Az anyatársaságok tiszte e fiók-társaságok erejének ébren tartása, szabadságának istápolása, hogy minél előbb független cselekvési központokká válhassanak. E társaság tehát nem akar óriás tölgy lenni, mely minden tápszert magához vesz és gyűrű után gyűrűt vet, míg törzse óriási mérvekre tesz szert, hanem inkább plántáló intézet, mely minden erejéből rajta van, hogy új hajtásai vagy dugványai mentől előbb gyökeret verjenek és önállókká váljanak. Akárhány iskolát alapított már s támogatott odáig, míg az a maga lábán megindulhatott. Az ily intézeteket a társulat szárnyakra bocsátja, s azután gondját róluk úgy leveszi, hogy központi bizottsága jelentéseiből is eltűnnek. Így történt a dolog néhány tanítónevelő-intézettel is. 3) Az iskolaszékekkel és mindazokkal, kik nagy Britanniában vagy másutt az elemi iskolázást szívükön hordják, vállvetve közreműködik. Ha valamely iskolának rendes, vagy rendkívüli esetben tanítóra szüksége, jószívvvel segít a bajon, föltéve, hogy az illető is-

*) A Training Colleget, mely sok tekintetben más. mint a német Lehrerbildungs-Anstalt, melyet nálunk képezdére, vagy képző-intézetre fordítottak, helyesebbnek láttam néptanítónevelő-intézetnek, vagy rövidebben tanítónevelőnek nevezni.

kolákban a munkás osztályok gyermekeinek minden káté, hitformula vagy egyéb felekezeti színezet nélkül tanítják a bibliát. 4) Kézikönyveket és egyéb felekezeti színezőközt és szerelvényeket ad a belföldi új iskoláknak, s hasonló segedelmezésben részesíti mindazokat a gyarmati vagy bármely világrézsi iskolákat, melyek a népoktatást a társaság elvei szerint terjesztik. 5) Központi könyvraktárában nagyon olcsó áron árultat tankönyveket és az iskolák beállítására minden szükséges szerelvényeket.

II. Azelőtt hat évvel (1792) a hogy Lancaster monitorai működni kezdettek, Indiában Madras katonai árvaházában dr. Bell (egy st. andreusi borbély fia, ki szülőhelye egyetemén orvos-tudori oklevelet szerzett, az intézet tiszteletbeli igazgatója midőn sehoggy sem bírhatta rá a segédtanítót, hogy a kezdő tanulókkal az abcz-t fővénybe irassa, kénytelen volt őt egyszerűen elbocsátani és helyét egy 8 éves fiúval pótolni. A kis tanító nagyon jó szolgálatot tett, s dr. Bell e gyakorlat életrevalóságát most már iratokban kezdé fejtegetni és terjeszteni. A mint Angolországba visszatért, kapva-kaptak a lancasteri lelkesültségű tanítón, s 1801-ben swanagei rectorrá lett; később (1818) westminsteri kanonokká lön s mint olyan nagy vagyont szerzett (120 ezer font sterling) melyet halálakor (1832) a st. andreusi egyetemnek hagyott*)

Bell — az általa föltalált rendszerért való lelkesedést kivéve — mindenben ellenlábasa Lancasternek. Ez a felekezet nélküli vallásos oktatásért buzog; ellenben Bell csak a felekezeti tanítók s mindenekelőtt az angol egyházi hit-tételek tanítását tartja a szegények nevelése sarkkövének. Ez alapon csoportosultak elvei körül az angol egyház főpapjai.

Az angol államegyház papsága egész a jelen századig nem úgy tanította a szegény ember gyermekét (Poor), mint a skót papság. Ez bevezette az elemi ismeretek körébe. Az anglican pap ellenben tanította a gyermekét olvasni, írni, számolni s aztán meghagyta a szülőknak, nagyanyáknak vagy gyámnak hogy tanítsa meg gyermekét vagy unokáját a Miatyánkra, Hiszekegyre s a kátéba foglalt hitczik-kekre. Mikor a gyermek mindezeket úgy a hogy tudta a pap srokás szerint megerősítette a hit- (czikkelyek) ben**) Az angol egyház gyakorlata szerint a népoktatás alfája és omegája az egyház kátéja. (Vége köv.)

VEGYESEK.

— A Bánffy-Hunyadon május hó 28-án tartott köri gyűlés s hangversenyéről a következő értesítést vettük. A központi kör tagjaiból e gyűlésre mintegy 30-an mentek

*) Ezelőtt néhány évvel ez alából állította fel a nevezett skót egyetem a neveléstani tanszéket.

**) Dr. Marsh Chambridgei theol. tanár 1811-ben junius 13-án a Pál egyházban papolt a Lancasteri iskolák ellen. Beszédjében azt feltegette, hogy a nemzeti nevelés alapja a nemzeti vallás. „Schools for all“ London 1812, 28 l. A Quarterly Review 1811 október.

ki. A b.-hunyadi pályaudvarban lelkes tanügybarátok s a derék hunyadi kartársak által fogadva, a gyorsan megtörtént elszállásolás után $\frac{1}{4}$ 10-kor az állami iskola helyiségében találkoztunk, hol 10 óráig 2 nyilvános tanítást szemléltünk meg; nyilvános tanítást tartottak: Pál Károly ig. tanító felső-népiskola I. osztályában a magyar nyelvtanból és Fekete Lujza az elemi leányiskola II-ik osztályában az olvasásból; e tanítások teljesen sikerülteknek nyilvánítottak. 10 után kezdődött a gyűlés, melyet Ravasz György b.-hunyadi körü elnök csinos alkalmi beszéddel nyitott meg. A gyűlés tárgyai közül kiemeljük Várady Károly kir. tanfelügyelő előadását az ismétlő iskolákról, mely élénk vitára adott alkalmat, továbbá Kilyéni Endre b.-hunyadi néptanító felolvasását: „A vallásos nevelés“-ről. Ezek közlését, mely helyt lapunk tere engedí, azonnal megkezdük. A gyűlés után közbejött volt, melyen 73-an vettek részt, örömmel látuk itt a tanítók körében B. Hunyad értelmiségének tagjait. A pohárköszöntéseket Pál Károly kezdte a felsőes uralkodó család tagjaira, Fazakas József Váradi kir. tanfelügyelőre, Váradi Szász Domokosra, mint az „Eötvös-alap“ gyűjtő bizottság elnökére; Pál Ferencz a b.-hunyadi kör tagjaira. Agh F. a kolozsvári vendégekre. Szász D. a közreműködő művészekre. Barcsai a hölgyekre, Paal F. Fazakas I. tankerületi elnökre stb. A közbejött 4-kor ért véget s az „Eötvös-alap“, javára rendezett hangverseny $\frac{1}{2}$ 5kor vette kezdetét. A műsorozat minden száma kiválóan sikerült, főleg Simay Rozália k. a. művészi zongora játékát kell első sorban kiemelnünk. Boér Gergely kép. zenetanár ur kiváló praecisítással játszta hegedűn Beriet változatait, Váradi Miklós népdalai és Gabányi Árpád comicus szavglata nagy tetzésben részesült. A Ganesch Károly által vezetett férfikar a karénekeket nagy hatással adta elő. A hangversenyt táncmulatság követte, mely késő éjjig tartott. Mint értesülünk a hangverseny az „Eötvös-alap“ javára 100 frt és 12 krt jövedelmezett s így a sikerhez anyagi is járult.

— A tanítók és tanítónők mulasztásai. A fővárosi tanács tanügyi osztálya felhívta a közs. elemi iskolák igazgatóit, hogy állítsanak össze statisztikai kimutatást az iskolákban az utolsó 3 év alatt egy a férfi mint a nőtanítók részéről elkövetelt óra mulasztásokról. Az összes iskolákból beérkezett jelentések szerint az 1877—8-iki tanévben mulasztott 159 férfi 2942 rendes és 468 rendkívüli tanórát; 194 nő 6526 rendes, 771 rendkiv. tanórát: az 1878—9-diki tanévben 173 férfi 2136 rendes és 894 rendkívüli tanórát, 207 nő 5708 rendes és 894 rendkívüli tanórát; s az 1879—80-iki tanévben 184 férfi, 2726 rendes és 473 rendkívüli, 218 nő 6389 rendes és 827 rendkívüli tanórát mulasztott. Összesen tehát 513 férfi 2726 rendes és 1490 rendkívüli, 611 nő 18,786 rendes és 2391 rendkívüli tanórát mulasztott. A nők mulasztásainak nagy száma tehát szembeötlő; de más orvoslását is ki lehet találni, mint a tanítónők férjhezmenetele ellen küzdeni.

— „Erdélyi Muzem“ 4-ik és 5-ik számai a következő tartalommal jelentek meg. A 4. szám tartalma: Római súlymérték és pénzrendszer (Vége). Az Erdélyi Muze-

umegylet közgyűlése, különböző jelentések (régiség-éremtár stb.) Adományok jegyzéke. Az 5. szám tartalma: Az arany bulla keletkezése összehasonlítva az angol magna chartával. Közli: Szántó Sámuel. Könyvtárvizsgáló bizottság jelentése.

— Eötvös-alap gyarapodása. A kezelő bizottság közelebbi gyűlésén konstatálták, hogy ezen alapra begyűlt újabban 2469 frt 30 kr. Kijadás az iedén volt 322 frt 63 kr. Pénzkészlet a tavalyi maradékkal és az azóta tett alapítványokkal 5887 frt 13 kr.

— A buzgó Weisz Bernát a trónörökös pár budapesti látogatása emlékére 500 frtot ajándékozott azon tanítók jutalmazására, kik az iskolai takarékpénztár kezelésében buzgalmat tanusítottak. Ez adomány alkalmiságát főként azzal indokolja, hogy a királyfi neje az iskolai takarékpénztárak szülőházájából: Belgiumból jött hozzánk. Elismerés e derék férfunak!

— A kolozsvári „Mária Valeria“ árvaház évkönyvét vettük, melyet Kőcsi Károlyné titkár állított egybe az 1880-ik évről. E humánus intézmény kitűnő karban van. Vagyona 26.906 frt 52 krt tesz; bevételei 1880-ra 8.723 frt 49 krra mentek; pénztári maradék 192 frt 97 kr; kamatozásra elhelyeztetett 2.127 frt 67 kr. Az árvák létszáma: 40. Nagyobb hagyományt az árvaház özv. Málnási Ferenczné végrendelete alapján kapott 1250 frtban. Igazgatótanács tagjainak megválasztottak: Szász Domokosné, Inczédi Sámuelné és Haller Rezsóné.

— A „Néptanítók Lapja“ heti lappá alakul át. A közoktatási kormány a tanítók kezébe az államköltségén oly lapot akar adni, mely nem-csak tanügygyel fog foglalkozni, de ismeretterjesztő és politikai tartalma cikkeket is fog közölni.

— A tanítónők férjhezmenetelének kérdésében a „Pozsonymegyei tantestület somorjai köre“ kimondá, hogy a tanítónők férjhezmenetelében egyáltalában nem lát okot arra, hogy azok, amiatt állásaikat elveszítsék, mert az anyai és a tanítónői hivatás nem hogy ellentétes volna, sőt inkább kiegészíti egymást. A gyermekágy miatti másasztás költségeit viselje a tanítónő, ha ugyan a hatóság nem akar ná elvállalni. Igen helyesen!

* * *

— Nyilvános nyugtatóványok. (Folytatás) A „Család és Iskola“ árában fizettek:

1881. a) 3 frt egész évre.

113. Községi iskola. Méra. 114 Lónyai Anna ő nga. B.-Bánfalván. 115. Kolozsvári Kör. Kolozsvárt.

Az 1881-ik évfolyam I. felére 1 frt 50 krt.

116. Bániai Lajos tan. Mákón. 117. Schwarczell Adél k. a. tan. Kolozsvárt. 118. Vadas Zsuzsanna k. a. Kolozsvárt.

Kolozsvárt, 1881. május 29-én.

a kiadó hivatal nevében:

Propper Ferencz,
tan.-testületi pénztárnok.